

انسانهای اولیه در ایران

موزه پارینه سنگی زاگرس
سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان کرمانشاه

گروه سنی نوجوان

در حدود یک میلیون سال پیش انسانهایی با ظاهری متفاوت از انسان امروزی در نزدیکی دریاچه ها و رودخانه های سرزمین ما می زیستند. این انسانهای اولیه قله سنگها را می شکستند و از لبه تیز تراشه سنگهای جدا شده همچون چاقو برای منظورهایی مختلفی استفاده می کردند. آنها با استفاده از این گونه ابزارهای ساده لاشه حیوانات را قصابی و گوشت را از استخوان جدا می کردند. این انسان ها که راست قامت گفته می شوند به صورت گروهی می زیستند و در جستجوی خوراک دائما از جایی به جای دیگر می رفتند. انسانهای راست قامت کاشف آتش بودند و با آن گوشت شکار را پخته و خود را گرم می کردند. با گذر زمان این انسانها ابزارهای سنگی بزرگتری ساختند که مهمترین آنها ابزاری بنام تبر دستی بود که دارای لبه ها و نوک تیزی است. این دوره از زندگی انسان که مدت زیادی از آن با عصر یخبندان همزمان بود، پارینه سنگی قدیم گفته می شود که در حدود دویست هزار سال پیش پایان یافت. باستان شناسان ابزارهای سنگی بجای مانده از این انسانها را در نزدیکی دریاچه ارومیه، خراسان و گیلان یافته اند.

در حدود ۲۰۰ هزار سال پیش انسانهای دیگری به این سرزمین آمدند که در فصل سرما به غار پناه می بردند و در فصول گرم در دشت و نزدیکی چشمه ها و رودخانه ها زندگی می کردند. این دوره که همزمان با زندگی انسان نئاندرتال در ایران است پارینه سنگی میانی گفته می شود. در این دوره عصر یخبندان ادامه یافت و بجز زمانهای کوتاهی همه جا سرد و خشک بود. انسانهای این دوره که اکثرا شکارچی بودند ابزارهای سنگی کوچکتر با لبه های متقارن یا نوک تیز از تراشه سنگ می ساختند. آنها با تراشیدن لبه ابزارها به آنها شکل می دادند و پس از استفاده دوباره لبه آنها را تیز می کردند. نئاندرتالها از این ابزارهای سنگی برای بریدن گوشت و الیاف گیاهی و دباغی پوست حیوانات شکار شده استفاده می کردند. در این دوره انسان برای نخستین بار مردگان خود را در غارها دفن کرد. استخوان انسان نئاندرتال در غار بیستون کشف شده و غارهای محل سکونت او در کرمانشاه، لرستان، گرگان و مناطق دیگر توسط باستان شناسان کاوش شده است.

گونه جدیدی از انسان شبیه به انسانهای امروزی حدود ۴۰ هزار سال پیش وارد ایران شد. آنها از سنگ آتش زنه تیغه های تیز و باریکی می ساختند که از آنها برای درست کردن سر نیزه یا ساختن چاقوی سنگی استفاده و حیواناتی مانند گورخر، گاو وحشی و بز کوهی را شکار می کردند. آنها به غیر از سنگ از استخوان و شاخ حیوانات هم ابزارهایی برای کارهای روزانه خود می ساختند. این انسانها از گل اخرا، دندان حیوانات و صدف برای تزیین خود و لباس پوستیشان استفاده می کردند. باستان شناسان به این دوره از زندگی انسان پارینه سنگی جدید می گویند. در این دوره نیز عصر یخبندان ادامه داشت و حتی سردتر از پیش شد. مهمترین آثار سکونت انسانهای این دوره در غار یافته نزدیک خرم آباد و چند غار در نزدیک کرمانشاه و آثاری نیز در کنار یک چشمه قدیمی در نزدیکی کاشان و در حاشیه رودخانه ای در مازندران یافت شده است. تنها بقایای کشف شده این انسان که یک دندان است در غار وزمه در نزدیکی اسلام آباد یافت شده و حدود ۲۵ هزار سال قدمت دارد.

از حدود ۱۸ هزار سال پیش به این سو کم کم از سرما و یخبندان کاسته شد و هوا گرمتر و مرطوبتر شد. در نتیجه جنگل ها و انواع گیاهان گسترش یافتند و جمعیت شکارچیان نیز بیشتر شد. شکارچیان این دوره ابزارهای ظریفتری از تیغه های کوچک می ساختند و آنها را با صمغ درخت یا قیر به نوک نیزه یا تیر می چسباندند. این انسانها در شکار از تیر و کمان استفاده می کردند و در چادرهای ساخته شده از پوست حیوانات یا شاخه درختان زندگی می کردند. این دوره از زندگی انسان فرا پارینه سنگی یا میان سنگی گفته می شود.

انسانهای دوره فرا پارینه سنگی از شاخ و استخوان ابزارهایی چون سوزن و گاهی از صدف گردنبند می ساختند. چون جمعیت انسانها در دوره فراپارینه سنگی افزایش پیدا کرد، دیگر شکار به تنهایی نمی توانست نیاز غذایی آنها را تامین کند و آنها به غذای بیشتر احتیاج داشتند. به این دلیل ماهی، خرچنگ، صدف و دانه های گیاهی به غذای آنها اضافه شد. بقایای این انسان ها در غارهایی در مازندران، ایلام، کرمانشاه، فارس و مناطق دیگر ایران یافت شده است. از حدود ۱۰ هزار سال پیش و با پایان عصر یخبندان انسان کم کم در دشتهای ساکن شد. روستاهای اولیه از خانه های کوچکی تشکیل می شدند که در ابتدا مدور و بعدا چارگوش ساخته شدند. روستا نشینان اولیه علاوه بر شکار، پرورش غلات و اهلی کردن بز و گوسفند را آغاز کردند. در این دوره ساخت ظرفهای سنگی و گلی رواج یافت. انسان برای درو محصول از داسهایی استفاده می کرد که تیغه آنها سنگ آتش زنه و شیشه آتشفشانی بود. آثار روستاهای اولیه در تپه سراب، تپه گنج دره و تپه آسیاب در نزدیکی کرمانشاه و در مناطق دیگر ایران چون ایلام، خوزستان و فارس یافت شده است.

متن: فریدون بیگلری و سونیا شیرنگ، گروه پژوهشهای پارینه سنگی، موزه ملی ایران